

Elektrotechnika

I.
Alapok

1.1. Alapfogalmak

1. Villamos töltés

- alaptulajdonsága az atomot felépítő részecskéknek → az elektron negatív, a proton pozitív töltésű (azonos nagyságú !)
- azonos előjelű töltések taszítják, a különbözők vonzzák egymást
- jele: Q mértékegysége: C (coulomb)

2. Villamos feszültség

- töltés különbség okozza
- Egységnyi töltés szétválasztásakor végzett munka
- jele: U mértékegysége: V (volt)

$$U = W / Q$$

3. Villamos áram

- Töltéssel rendelkező részecskék rendezett mozgása (elektronok, vagy ionok)
- feszültség hatására jön létre

Áramerősség

- az áram nagyságát mutatja meg
- időegység alatt átáramló töltésmennyiség
- jele: I (i)   mértékegysége: A (amper)

$$I = \Delta Q / \Delta t$$

4. Feszültség, áram típusok

- egyen feszültség/áram (DC, —) → a feszültség/áram iránya és nagysága állandó !
- váltakozó feszültség/áram (AC, ~) → a feszültség/áram iránya és nagysága változik !

1.2. Alapfogalmak

5. Villamos ellenállás

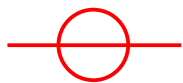
- egy anyag / alkatrész azon tulajdonsága, hogy mennyire korlátozza a töltéshordozók mozgását (így az áramot)
  - jele: R mértékegysége: Ω (ohm)
     l – hossz (kis L !) A – keresztmetszet
- $R = \rho \cdot l / A$
- ρ – fajlagos ellenállás (anyagfüggő !)

6. Villamos vezetőképesség

- egy anyag azon tulajdonsága, hogy mennyire jól vezeti az áramot
- jele: G mértékegysége: S (siemens) $G = 1 / R$

7. Rajzjelek

néhány alap alkatrész

Feszültség generátor
(állandó feszültséget ad)

áram generátor
(állandó áramot ad)

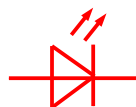
izzó

ellenállás
(fix ellenállása van)

dióda

LED

vezeték

1.3. Alapfogalmak

8. Anyagok csoportosítása

Fajlagos ellenállásuk alapján az anyagok a következő csoportokba sorolhatók:

- vezetők ($\rho < 0,001 \Omega\text{m}$), jól vezetik az áramot pl. fémek, grafit, folyadékok
- félvezetők ($0,001 \Omega\text{m} < \rho < 10^9 \Omega\text{m}$), gyengén vezetnek
pl. szilícium, germánium, szelén, ...
- szigetelők ($10^9 \Omega\text{m} < \rho$), gyakorlatilag nem vezetnek
(nagyon nagyon kicsi áram folyhat azért !)
pl. műanyagok, gumi, porcelán, üveg, gázok, olaj

minta feladat

Számítsd ki a rézvezeték ellenállását és vezetőképességét, ha !

- $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)
- $l = 600\text{m}$ (hossz)
- $d = 0,6\text{mm}$ (átmérő)

Megoldás:

sugár $\rightarrow r = d / 2 = 0,6\text{mm} / 2 = 0,3\text{mm}$

keresztmetszet $\rightarrow A = r^2 \cdot \pi = (0,3\text{mm})^2 \cdot 3,14 = 0,282743 \text{ mm}^2$

Ellenállás $\rightarrow R = \rho \cdot l / A$

$R = (0,0175 \Omega\text{mm}^2 / \text{m}) \cdot 600\text{m} / 0,282743\text{mm}^2$

$R = 37,136 \Omega$

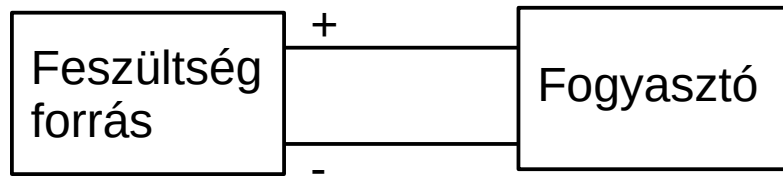
Vezetőképesség $\rightarrow G = 1 / R$

$G = 1 / 37,136 \Omega = 0,026928 \text{ S} = 26,928 \text{ mS}$

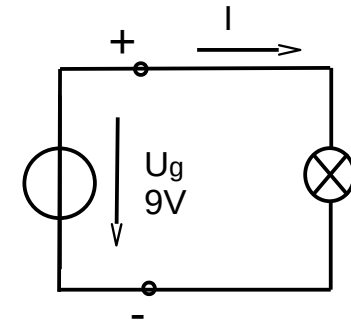
1.4. Villamos áramkör

Egyszerű villamos áramkör

- feszültségforrás + vezetékek + fogyasztó

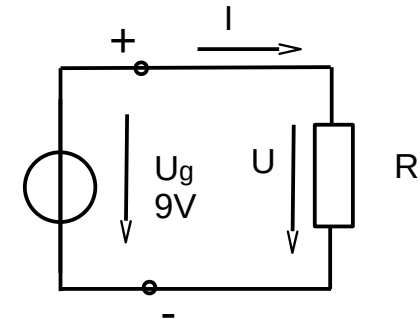

pl.

Áram irány

- hagyományosan a pozitívtól negatív pólus felé a fogyasztók esetén, generátor esetén fordítva (technikai áram irány)
- a valóságban pont fordítva ! (az elektronok mozognak)

Vezeték

- a rövid összekötő vezeték ellenállását elhanyagoljuk ! → értéke számításnál **0**
- a valóságban egy kicsi ellenállása van
- hosszú vezeték ellenállása viszont már jelentős lehet !!

1.5. Ellenállás (alkatrész)

Ellenállás, mint alkatrész

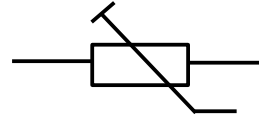
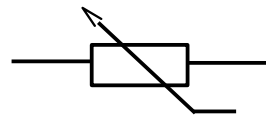
alapvető feladata: az áram korlátozása

Típusai

1. fix értékű

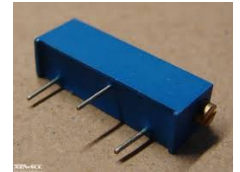
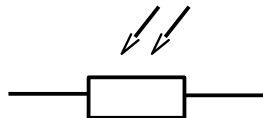

2. változtatható értékű → potméter, trimmer potméter

3. speciális

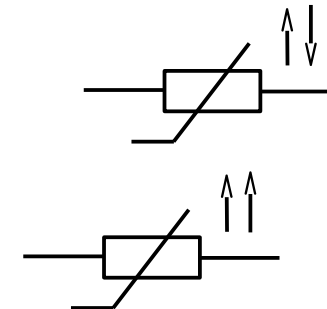
- fotoellenállás (ellenállása a megvilágítás hatására változik)

- termisztor (NTC, PTC ellenállás)
értéke erősen hőmérséklet függő

NTC – hőmérséklet növelésekor csökken az ellenállása,

PTC – hőmérséklet növelésekor nő az ellenállása

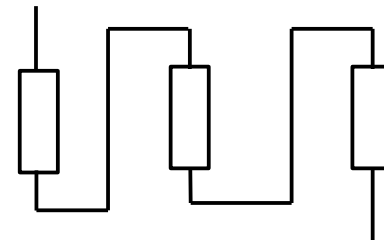
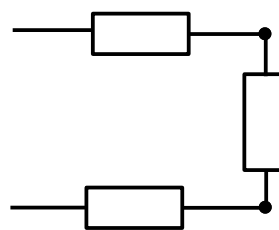
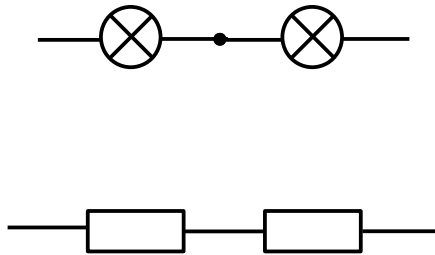
Fontosabb paramétere

- ellenállása (névleges érték), pl. 1,5k Ω
- tűrése (hány százalékkal térhet el tényleges értéke a névlegestől)
- terhelhetősége, mennyi az a maximális teljesítmény amit károsodás nélkül elvisel

1.6. Soros, párhuzamos kapcsolás

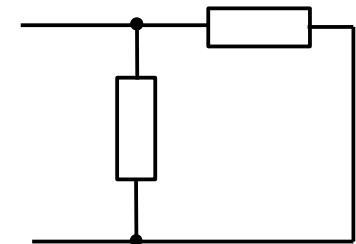
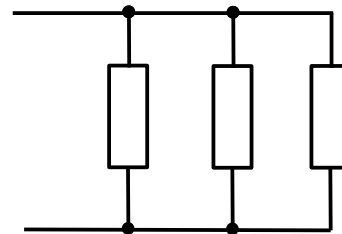
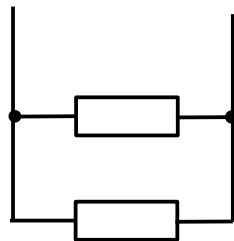
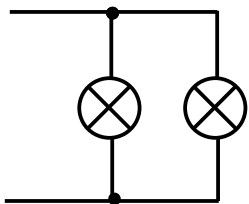
Soros kapcsolás

Az alkatrészek egymás melletti kivezetései összekötve,
az áram csak egy úton folyhat rajtuk keresztül → az alkatrészek árama azonos !
(Az összeköttetést jelző pontot nem szokás ilyenkor használni)

Párhuzamos kapcsolás

- az alkatrészek mindkét kivezetése össze van kötve közvetlenül ! (vezetékekkel)
- az alkatrészek feszültsége azonos !

1.7. Gyakorló feladatok

1. Feladat

Számítsd ki az alumíniumvezeték ellenállását, ha !

- $\rho_{\text{alu}} = 0,028 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)
- $l = 100\text{m}$ (hossz)
- $d = 2\text{mm}$ (átmérő)

2. Feladat

Számítsd ki a rézvezeték ellenállását, ha !

- hossza 10m
- átmérője $0,4\text{mm}$
- $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)

3. Feladat

Számítsd ki a rézvezeték hosszát, ha !

- átmérője $0,8\text{mm}$
- vezetőképessége 5mS
- $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)

1.7. Gyakorló feladatok

1. Feladat, megoldás

alumíniumvezeték ellenállása, ha

- $\rho_{\text{alu}} = 0,028 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)
- $l = 100\text{m}$ (hossz)
- $d = 2\text{mm}$ (átmérő)

$$R = \rho * l / A$$

$$A = r^2 * \pi \quad \text{és} \quad r = d / 2$$

$$A = (1\text{mm})^2 * 3,14 = 3,14\text{mm}^2$$

$$R = 0,028 \mu\Omega\text{m} * 100\text{m} / 3,14\text{mm}^2$$

$$R = 0,028 * 10^{-6} \Omega\text{m} * 100\text{m} / (3,14 * 10^{-6} \text{m}^2) = 0,89 \Omega$$

2. Feladat, megoldás

rézvezeték ellenállása, ha

- hossza 10m
- átmérője $0,4\text{mm}$
- $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)

$$A = r^2 * \pi = (0,2\text{mm})^2 * 3,14 = 0,125 \text{mm}^2$$

$$R = 0,0175 \mu\Omega\text{m} * 10\text{m} / 0,125\text{mm}^2$$

$$R = 0,0175 * 10^{-6} \Omega\text{m} * 10\text{m} / (0,125 * 10^{-6} \text{m}^2)$$

$$R = 1,4 \Omega$$

3. Feladat, megoldás

rézvezeték hossza, ha

- átmérője $0,8\text{mm}$
- vezetőképessége 5mS
- $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \mu\Omega\text{m}$ (vagy $\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$)

$$A = r^2 * \pi = (0,4\text{mm})^2 * 3,14 = 0,5 \text{mm}^2$$

$$R = 1 / G = 1 / 5\text{mS} = 200 \Omega$$

$$l = R * A / \rho = 200 \Omega * 0,5 * 10^{-6} \text{m}^2 / 0,0175 * 10^{-6} \Omega\text{m} = 5714 \text{m}$$

1.8. Eredő ellenállás számítása

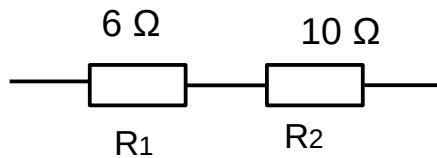
Eredő ellenállás

Több ellenállás helyettesíthető egy darab megfelelő értékű ellenállással → eredő ellenállás (R_e)

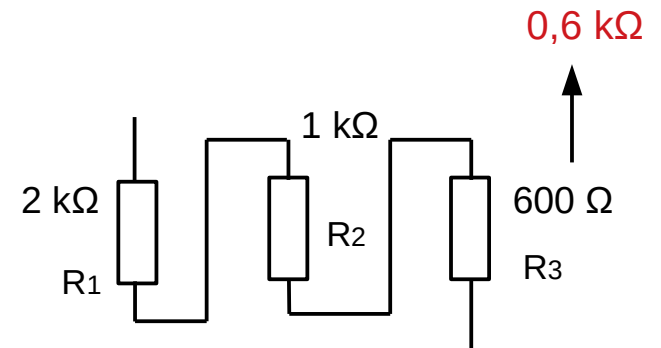
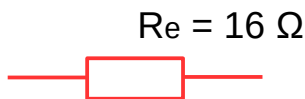
Soros kapcsolás esetén

Az ellenállások összeadódnak

$$R_e = R_1 + R_2 + R_3 + \dots$$

$$R_e = R_1 + R_2 = 6\ \Omega + 10\ \Omega$$

$$R_e = 3,6\ \text{k}\Omega$$

$$R_e = R_1 + R_2 + R_3 = 2\ \text{k}\Omega + 1\ \text{k}\Omega + 0,6\ \text{k}\Omega$$

1.9. Eredő ellenállás számítása

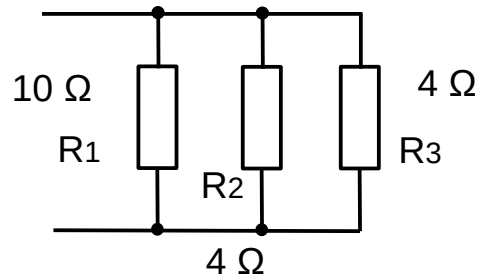
Párhuzamos kapcsolás esetén

A vezetőképességek adódnak össze !

$$G_e = G_1 + G_2 + G_3 + \dots$$

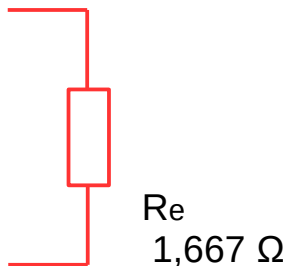
$$G_e = 1/R_1 + 1/R_2 + 1/R_3 + \dots$$

$$R_e = 1/G_e$$

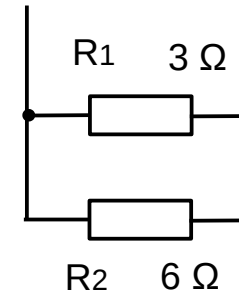
$$G_e = 1/R_1 + 1/R_2 + 1/R_3 = \\ = 0,1 \text{ S} + 0,25 \text{ S} + 0,25 \text{ S} = 0,6 \text{ S}$$

$$R_e = 1/G_e = 1 / 0,6 \text{ S} = 1,667 \text{ } \Omega$$

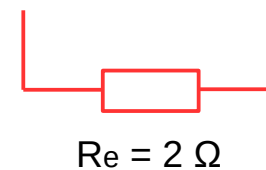

Két ellenállás esetén egyszerűbben →
replusz (x) művelettel:

$$R_e = R_1 \times R_2 = R_1 \cdot R_2 / (R_1 + R_2)$$

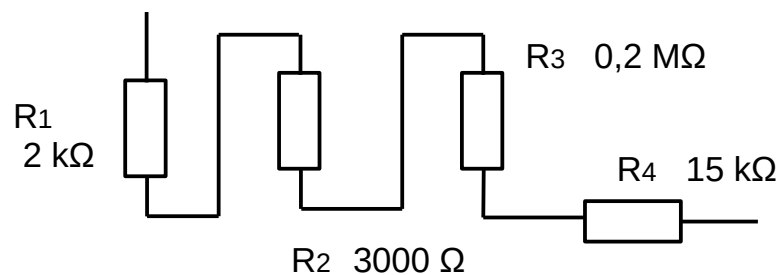
$$R_e = R_1 \times R_2 = \\ R_1 \cdot R_2 / (R_1 + R_2) = \\ 3 \cdot 6 / (3 + 6) = 2 \text{ } \Omega$$

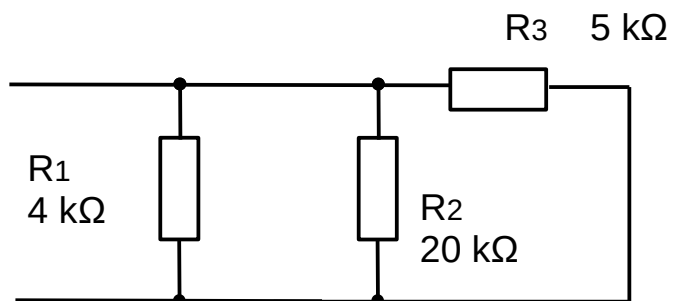
1.10. Gyakorló feladatok

Számítsd ki az eredő ellenállásokat

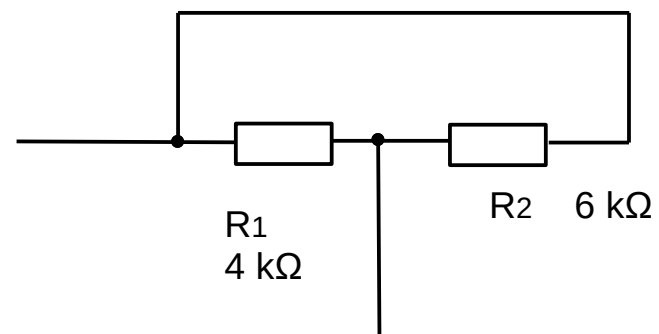
1. feladat

2. feladat

3. feladat

1.10. Gyakorló feladatok

1. Feladat, megoldás

Sorosak $\rightarrow R_e = R_1 + R_2 + R_3 + R_4 = 2 \text{ k}\Omega + 3 \text{ k}\Omega + 200 \text{ k}\Omega + 15 \text{ k}\Omega = 220 \text{ k}\Omega$

2. Feladat, megoldás

Párhuzamosak $\rightarrow 1/R_e = 1/R_1 + 1/R_2 + 1/R_3 = 0,25\text{mS} + 0,05\text{mS} + 0,2\text{mS} = 0,5 \text{ mS}$
 $R_e = 1/(0,5\text{mS}) = 2 \text{ k}\Omega$

3. Feladat, megoldás

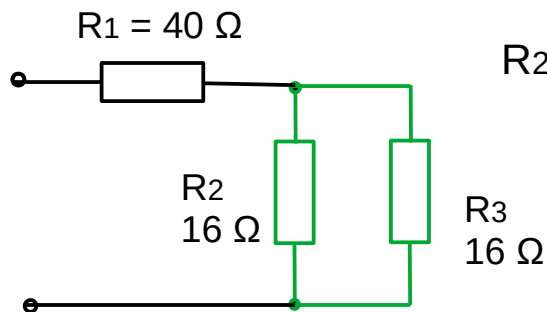
Párhuzamosak !!

replusz (x) művelettel:

$$R_e = R_1 \times R_2 = R_1 \cdot R_2 / (R_1 + R_2) = 4 \cdot 6 / (4 + 6) = 24 / 10 = 2,4 \text{ k}\Omega$$

1.11. Vegyes kapcsolás

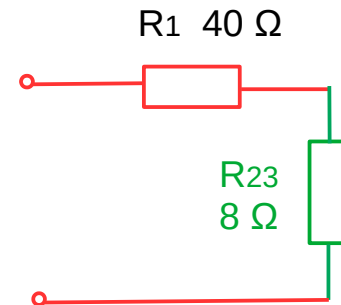
Több alkatrész van, és sorosan és párhuzamosan is vannak kapcsolva → több lépésben lehet áttekinthetően kiszámolni az eredő ellenállást → kiválasztunk két megfelelő ellenállást, amelyek egyértelműen sorosan vagy párhuzamosan vannak, majd az eredőjükkel helyettesítjük őket → a kapcsolat egyszerűsödik → kezdjük előlről, megint választunk két megfelelő ellenállást ...

R_2 és R_3 párhuzamos

1. lépés

$$R_{23} = R_2 \times R_3 = \frac{16 \times 16}{16 + 16} = 8\ \Omega$$

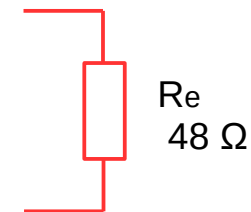

$R_{23} = R_2$ és R_3 eredője

2. lépés

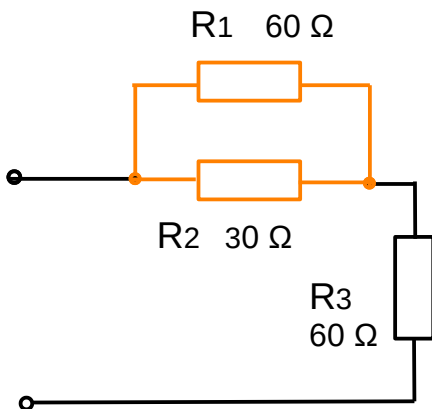
R_1 és R_{23} soros

$$R_e = R_{123} = R_1 + R_{23} = 48\ \Omega$$

1.12. Vegyes kapcsolás

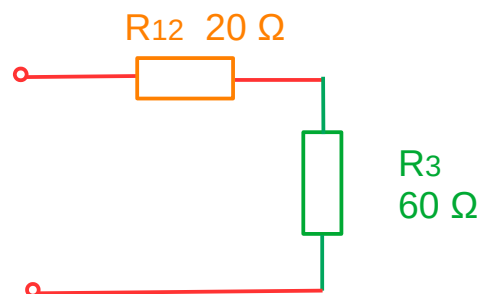
minta feladat 1.

R_2 és R_1 párhuzamos

1. lépés

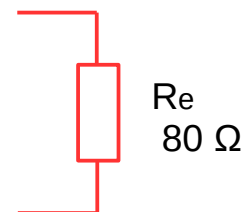
$$R_{12} = R_2 \times R_1 = \frac{30 \times 60}{30 + 60} = 20 \, \Omega$$

2. lépés

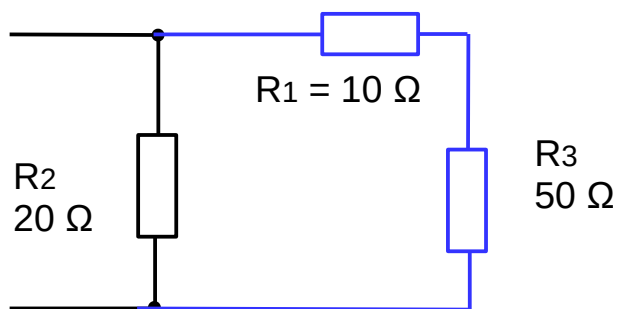
R_{12} és R_3 soros

$$R_e = R_{123} = R_{12} + R_3 = 80 \, \Omega$$

1.13. Vegyes kapcsolás

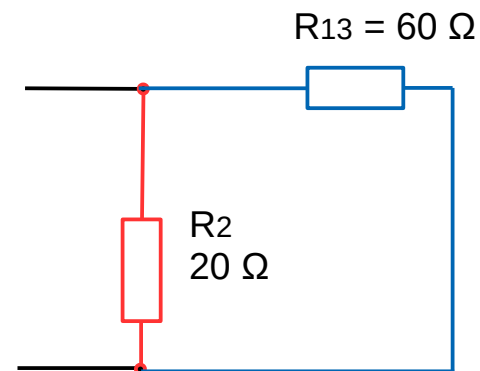
minta feladat 2.

R_1 és R_3 soros

$$R_{13} = R_1 + R_3 = 60\ \Omega$$

1. lépés

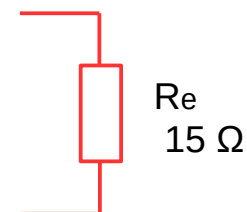

2. lépés

R_2 és R_{13}
párhuzamos

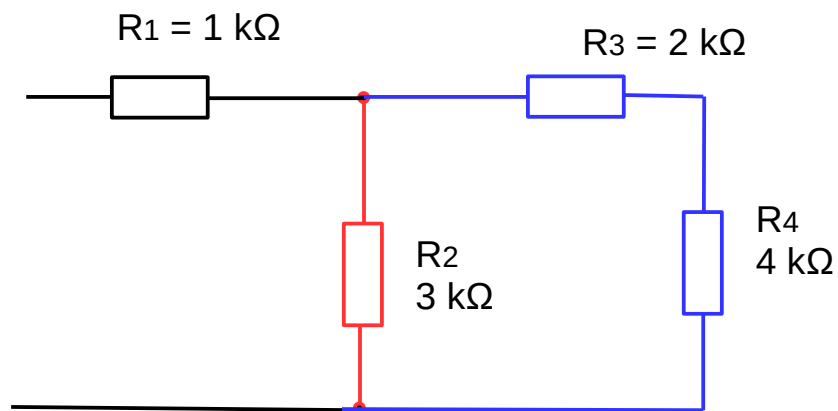
$$R_e = R_{123} = R_2 \times R_{13} = 20 \times 60 / (20 + 60) = 15\ \Omega$$

1.14. Vegyes kapcsolás

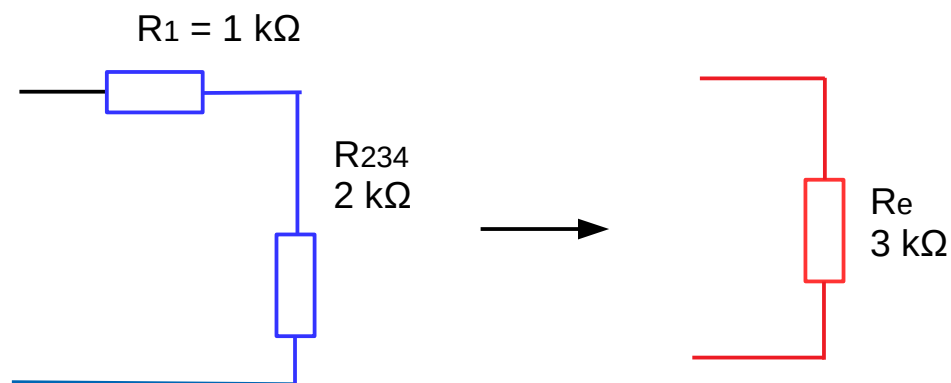
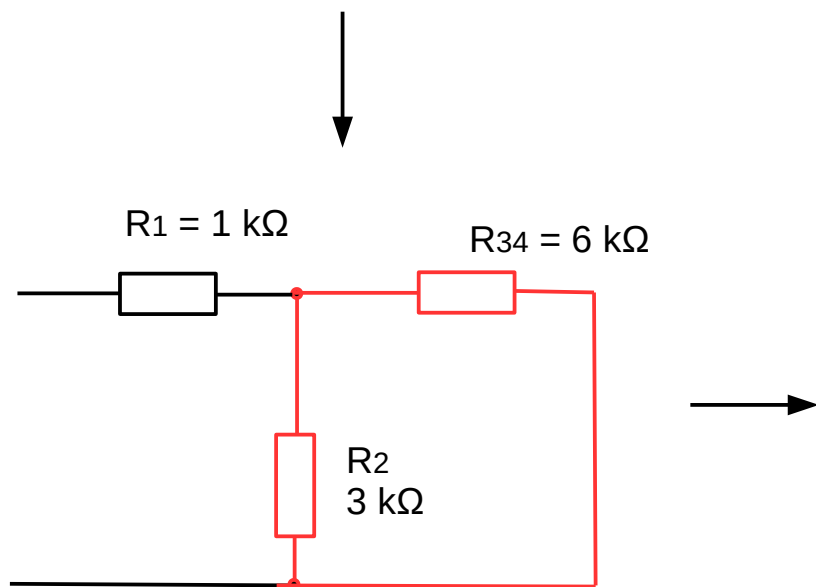
minta feladat 3.

Megoldás:

Eredő ellenállás:

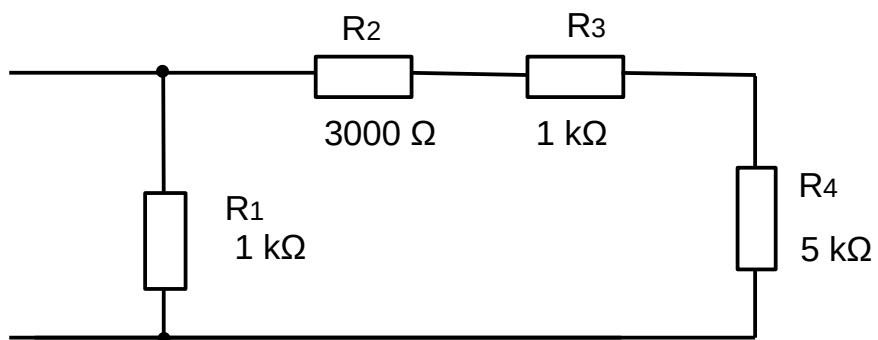
- R_4 és R_3 soros $\rightarrow R_{34} = R_4 + R_3 = 6\text{ k}\Omega$
- R_{34} és R_2 párhuzamos $\rightarrow$
 $R_{234} = R_{34} \times R_2 / (R_{34} + R_2) = 6 \times 3 / (6 + 3) = 2\text{ k}\Omega$
- R_1 és R_{234} soros $\rightarrow$
 $R_e = R_1 + R_{234} = 3\text{ k}\Omega$

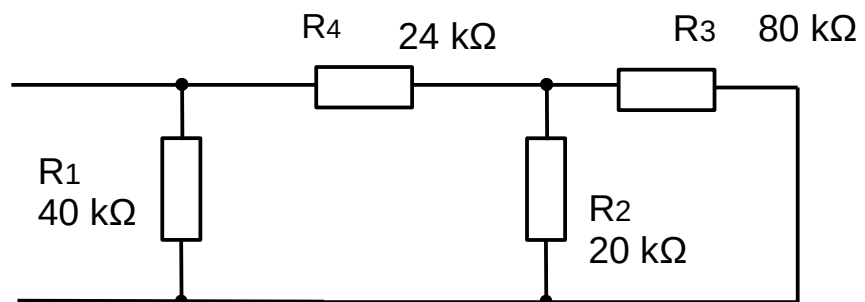
1.15. Gyakorló feladatok

Számítsd ki az eredő ellenállásokat

1. feladat

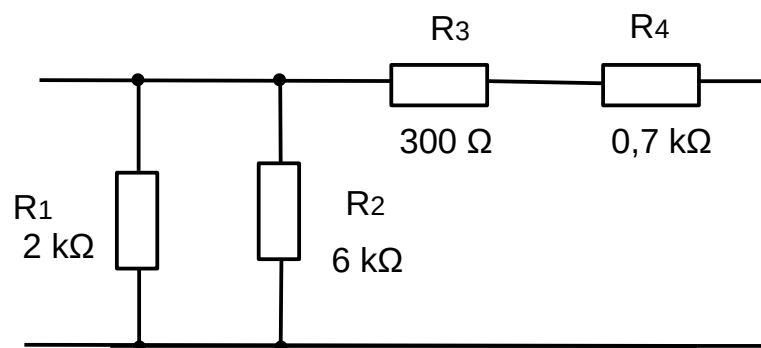
2. feladat

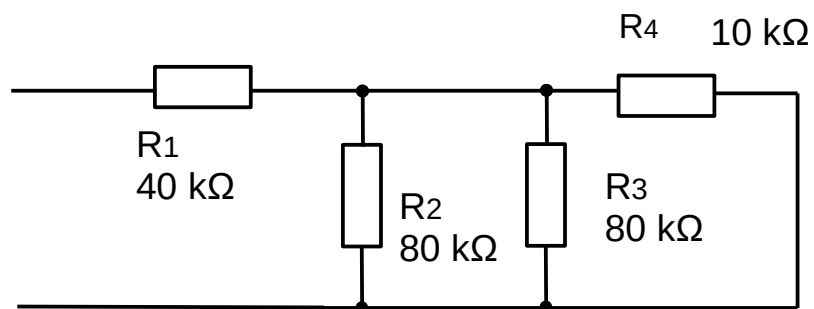
1.15. Gyakorló feladatok

Számítsd ki az eredő ellenállásokat

3. feladat

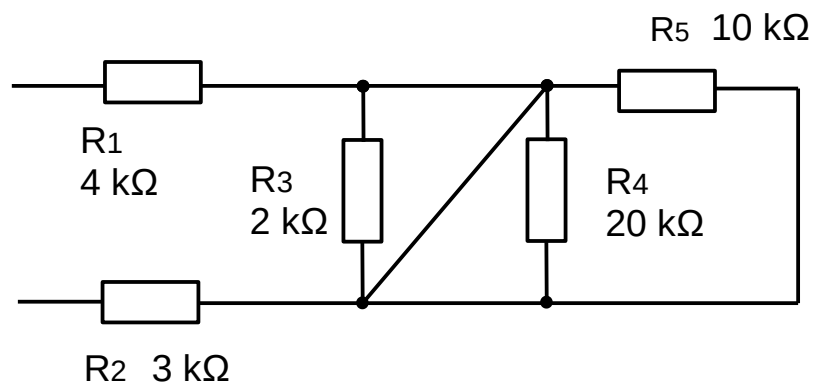
4. feladat

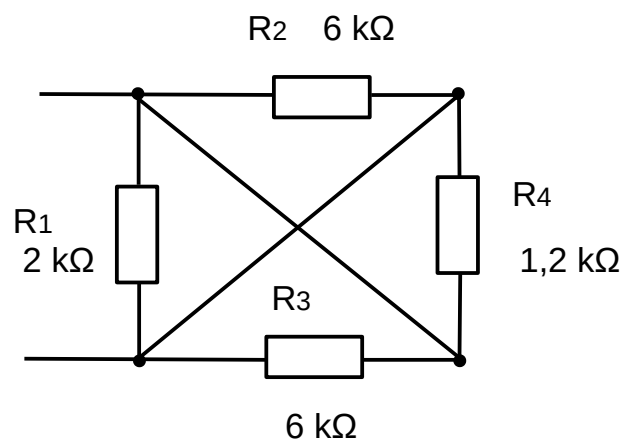
1.15. Gyakorló feladatok

Számítsd ki az eredő ellenállásokat

5. feladat

6. feladat

1.15. Gyakorló feladatok

Megoldások

1. feladat

$$R_e = (R_2 + R_3 + R_4) \times R_1 = 0,9 \text{ k}\Omega$$

2. feladat

$$R_e = ((R_2 \times R_3) + R_4) \times R_1 = 20 \text{ k}\Omega$$

3. feladat

$$R_e = (R_1 \times R_2) \times (R_3 + R_4) = 0,6 \text{ k}\Omega$$

4. feladat

$$R_e = ((R_2 \times R_3) \times R_4) + R_1 = 48 \text{ k}\Omega$$

5. feladat

$$R_e = R_1 + R_2 \text{ (+ rövidzár !)} = 7 \text{ k}\Omega$$

R_3 R_4 és R_5 ellenállásokkal egy rövidzár van párhuzamosan !

6. feladat

$$R_e = ((R_2 \times R_3) \times R_1) \times R_4 = 0,6 \text{ k}\Omega$$

Mind a négy párhuzamos !

1.16. Az ellenállás hőmérséklet függése

Villamos ellenállás

- az anyagok ellenállása függ a hőmérséklettől !
- a 20 °C-on mérhető ellenállás az alap, kiszámítása →

$$R_0 = \rho * l / A$$

l – hossz (kis L !)

A – keresztmetszet

ρ – fajlagos ellenállás

Hőmérséklet függés

$$\Delta R = R_0 * \alpha * \Delta T$$

ΔR – ellenállás változás

R_0 – 20 °C-os ellenállás

ΔT – hőmérséklet változás

α – hőfoktényező (anyagfüggő !)

Ellenállás egy adott hőmérsékleten

$$R_T = R_0 + \Delta R = R_0 * (1 + \alpha * \Delta T)$$

hőfoktényező (α)

lehet:

- pozitív → hideg vezető anyagok (PTC), magasabb hőmérsékleten rosszabbul vezetnek
pl. fémek, fém ötvözetek
- negatív → meleg vezető anyagok (NTC), magasabb hőmérsékleten jobban vezetnek
pl. félvezetők, folyadékok

1.17. Az ellenállás hőmérséklet függése

minta feladat

Egy rézvezeték 20 °C-os ellenállása 100 Ω
Mennyi lesz az ellenállása ha felmelegszik 50 °C-ra ?

$$R_0 = 100 \, \Omega$$

$$\Delta T = 50 - 20 = 30 \, ^\circ\text{C}$$

$$\alpha_{\text{réz}} = 0,0038 \, 1/^\circ\text{C}$$

ellenállás változás

$$\Delta R = R_0 * \alpha * \Delta T = 100 \, \Omega * 0,0038 \, 1/^\circ\text{C} * 30 \, ^\circ\text{C} = 11,4 \, \Omega$$

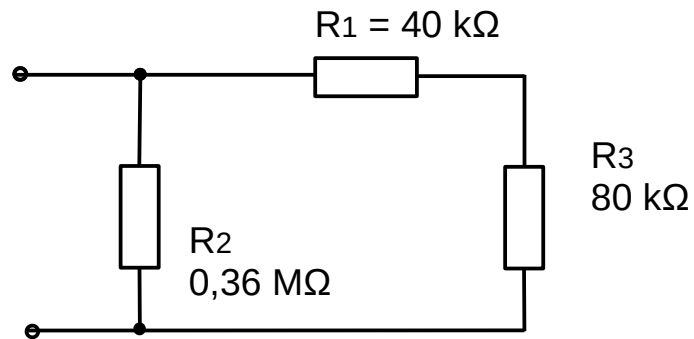

ellenállás 50 °C-on

$$R_{50} = R_0 + \Delta R = 100 \, \Omega + 11,4 \, \Omega = 111,4 \, \Omega$$

1.18. Ismétlő kérdések, feladatok

1. Számítsd ki az eredő ellenállást !

2. Számítsd ki a rézvezeték ellenállását, ha !

- hossza 10m
- átmérője 0,4mm
- fajlagos ellenállása
→ $\rho_{\text{réz}} = 0,0175 \text{ }\Omega\text{mm}^2 / \text{m}$

3. Villamos áram, áramerősség fogalma, definíciója, jele, mértékegysége ?